

kultúráját” képviselő hitbeli és szellemi világ. Ne feledjük, hogy Isten a történelem irányítója, s hogy bármikor változtathat a reménytelennek tűnő helyzeten. Legyünk Isten „munkatársai”, eszközei! Bízunk Krisztusban, hiszen Istennél semmi sem lehetetlen!

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. II. János Pál: *Evangelium Vitae*. Budapest; Szent István Társulat: 1995.
2. Amit Isten egybekötött. Budapest; Szent István Társulat: 1986.
3. Csemegi Károly: *Az 1878. évi büntető törvénykönyv tervezete*. Budapest: 1882.
4. Douma, J. Dr.: *A Tízparancsolat*. Budapest; Iránytű Kiadó: 1994.
5. Douma, J. Dr.: *Házasság és szexualitás Válás Abortusz*. Budapest; Iránytű Kiadó: 1998.
6. Jobbágyi Gábor: *A méhmagzat életjoga*. Budapest; Szent István Társulat: 1997.
7. Jobbágyi Gábor: *Az abortusz jogi szempontból*. In: *Távlatok*, 1992/3.
8. Lochman, Jan Milich: *A tízparancsolat*. Budapest; Kálvin Kiadó: 1994.
9. Magyary Kossa Gyula: *Magyar Orvosi Emlékek III.k.* Budapest: 1931.
10. Harmatta János (szerk.): *Ókori Keleti Történeti Chrestomathia*. Budapest: 1965.
11. Platón összes művei, II. kötet. Budapest; Európa Könyvkiadó: 1984.
12. Dr. Sebestyén Jenő: *Református etika*. Gödöllő; Iránytű Kiadó: 2000.
13. Suetonius: *A caesarok élete*. Budapest; Európa Könyvkiadó: 1994.
14. Dr. Szűcs Ferenc: *Teológiai Etika*. Budapest; Református Zsinati Iroda Tanulmányi Osztálya: 1993.
15. Török István: *Etika*. Amsterdam; Free University Press: 1988.
16. Varga Andor: *Élet és erkölcs*. Róma: 1980.
17. Willke, John C. és Willke, Barbara: *Abortusz (Kérdések és válaszok)*. Budapest; Marana Tha 2000 Alapítvány és a Pro Life Alapítvány: 1998.
18. http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99200079.TV

Lénárt Tibor:

A teológia kinyújtott karja a társadalom felé: diakónia

Kr.u. a II. évezred elején megalakuló egyetemek, mint az emberi tudás továbbadásának intézményei három nagy fakultásra épültek: orvostudomány, jogtudomány és teológia. Ezek mellett a szabad művészetek fakultása kapott még helyet. E fakultások létjogosultságát a gyakorlati életben való használhatósága és fontossága teremtette meg, az értelmiség kialakulásában e tudományágaknak megkerülhetetlen szerepük volt. Ezekben belül a teológia tudománya, amelyet Aurelius Augustinus (354–430) határozott meg először önálló tudományos diszciplínaként, mindent átható szereppel rendelkezett, mivel e történelmi korszak még bőven az emberközpontú humanista-felvilágosult ideológia keletkezése és térhódítása előtt, a transzcendens létezését, mint minden anyagi-lelki valóság megkérdőjelezhetetlen forrását, tényként tekintette gondolkodása alapjának. A felvilágosodás után azonban egyre jobban elveszítette a teológia ezt az alaptékintélyét, s napjainkra már csak egy szűkebb vallásos társadalmi réteg életével foglalkozó, vagy esetleg filozófiai tudományként tartják számon. A felvilágosulás és humanizmus következményeként a korunkban fejlettnak mondott társadalmakban uralkodó liberális szellemiség azonban nem vonhatja kétségbe a teológia azon igényének jogosultságát, hogy ismertté legyen mindenki előtt azon szándéka – mely ugyan egy bizonyos világnézeti alapon nyugszik –, hogy továbbra is eredeti rendeltetésének megfelelően az emberi társadalom legszélesebb rétegeit igyekszik a folyamatosan gyarapodó teológiai tudás által szolgálni.

Jelen tanulmány ennek a célnak igyekszik megfelelni, tehát egyrészt: ismertetni a teológia kapcsolódási pontjait a társadalom felé, ill. e kapcsolódási pontnak, mint a teológián belüli tudománynak a gyökereit, motivációját és működését, és az ezekkel kapcsolatos eddigi tudományos munkák eredményeiből szintetizált konzekvenciát levonni a jövőre vonatkozólag. Az előbb felvázoltak szerint a módszer, mellyel ezt el kívánom érni, adott: elismert teológusok munkáira támaszkodva egy-

fajta ismeret-átadás keretében felvázolni egy lehetséges fejlődési irányt, amely mentén haladva a teológia gyakorlati megvalósulása hatékonyabb, ugyanakkor a széles társadalomban ismertebb lehet. S mindeközben nem tévesztve szem elől azt a zsinórmértéket sem, amelyet az általam idézett tudósok is használtak: a Bibliát.

Bevezetés

Valahol a Benelux államokban a II. világháborúban lebombáztak egy katolikus templomot. A háború után a templomot újjáépítették, de a benne található Krisztus-szobornak a kezeit nem találták meg, így az torzoként állt az oltár mellett. Nem találván megoldást a helyrehozatalára, a gyülekezet plébánosa a szoborra egy táblát tétetett föl, melyre ez volt írva: „Ti legyetek az én kezeim!”. Ez a történet a kívülállók számára talán egy kissé titokzatosan, de mégis találóan szemlélteti azt az elvet, amely alapján a teológia mindenki számára megtapasztalható módon kifejti hatását a világra, s ennek a tevékenységnek – mármint „Krisztus kezeinek lenni” – tudományos meghatározottsága is van a teológián belül, melyet diakóniának nevezünk. Amikor tanulmányom célját abban határoztam meg, hogy a teológia és a világ kapcsolódási pontját vetem górcső alá, akkor ez az objektum nem lehet más, mint a fentebb meghatározott diakónia, vagy közismertebb elnevezésével élve: a szeretetszolgálat. Ez az a megjelenési formája ugyanis a keresztyén egyháznak, amelyben a teológiai elméleti rendszer gyakorlati formát öltve fejti ki pozitív hatását a társadalomra, s amely által felismerhetővé válik egyáltalán magának, az egyháznak a jelenléte egy adott közegben.

Munkám során tehát, a szeretetszolgálat foglalkozó, teológián belüli tudománynak, a diakóniának a segítségül hívásával a teológiai alapvetéseket feltárva igyekszem a diakónia rendeltetését és működését leírni, továbbá annak mindenki számára látható megjelenési formáit ismertetni. Kitérek arra, hogy egyáltalán miért is szükséges ennek a tevékenységnek – amely már a fentebb említettek szerint önmagában is egy tudományos elméletrendszer gyakorlati leképeződése – a külön tudományág által történő vizsgálata. A teológiának ez az ága fiatal, hiszen csak az 1800-as évek utolsó évtizedeiben kezdték el művelni, éppen ezért a többi tudományághoz képest viszonylag kevés irodalom és el-

végzett kutatómunka eredménye áll rendelkezésünkre. Talán éppen ez bátoríthat arra, hogy a teológus elődök munkájából inspirációt merítve, nagyobb szabadsággal élve engedjünk meg magunknak végkövetkeztetéseket. Tudván azt, hogy e tudomány fiatalága nem a tárgy jelentéktelenségéből adódik, hanem éppen ellenkezőleg: a modern kor kihívásai hozták felszínre azt az igényt, hogy a felvilágosult ember számára elavultnak gondolt keresztyénséget annak tanrendszerével együtt újra-definiálja a világ rendjében, s e törekvésében utat is mutasson számára a jövő társadalmában való szerepét illetően.

TEOLÓGIAI ALAPVETÉSEK

A diakónia helye a teológia tudományban

Tisztázzuk először a szó jelentését! A „diakónia” görög főnév, a „diakonó” igéből származik, ami annyit jelent, mint „szolgálni”. Tehát, a mások felé végzett szolgálatot jelenti. Az Újszövetségben nagyon sokszor előforduló kifejezés, amely – mint majd később látni fogjuk – egyre szélesebb jelentéstartalommal ruházott fel. Az Ószövetség héber nyelvezetében nincs ennek a szónak megfelelője, viszont a diakónia lényegének nagyon széles értelmezésével találkozhatunk benne. Később látni fogjuk majd, hogy az Ószövetségben hol találhatunk utalást a diakóniára vonatkozólag, s fontos is ezt látnunk, hiszen a teológia tudományának célja az annak alapját képező Szentírásban megtalálni azokat az ismérveket, amelyeket önmagára nézve foganatosítani kell. A kívülállók számára viszont azért fontos ezeket a motivációkat ismertetni, hogy kitűnjék: a szeretetszolgálat nem légből kapott, öncélú cselekedetsorozat. A diakóniát végző egyház nem „egy vallás-erkölcsi társulat, az ember vallásos igényei által létre hívott, a vallásos és erkölcsi élet ápolását szolgáló egyesülés”¹. S főképpen nem szolgált rá arra „a segítőszolgálatot érő lesújtó kritikára, melyet kortársaink részéről éspedig a pszichológia, a szociológia és az evolúcióelmélet részéről kap ez a szolgálat. A pszichológia kritikájának lényege az, hogy a másikon segítés lényegében nem más, mint pszichi-

¹ Borbáth Dániel: A keresztyén szeretet-munka jelentősége a világ életében. Kolozsvár; Minerva Irodalmi és Nyomdai Műintézet: 1932.; 2. p.

kus önkizsákmányolás... Szociológiai szempontból azért kritikus tevékenység a segítőszolgálat, mivel a segítség mindig aszimmetrikus viszonyulás... Az evolúcióelmélet kritikája szerint pedig a keresztyén és nem keresztyén segítőszolgálat diszfunkcionális ellenszelekciót hajt végre a társadalomban². A továbbiakban látni fogjuk, hogy mennyire komplex az a tudományos megalapozottság, amelyen állva a diakónia működik, s mennyire nem szociológiai, vagy éppen pszichológiai elhajlások mentén mozog.

E tudományos megalapozáshoz először is a teológiát adekvát módon bemutató Friedrich Schleiermacher (1768–1834) által meghatározott rendszerbe kell beleillesztenünk. Schleiermacher egy fához hasonló ábrán igyekezett szemléltetni a különböző teológiai tudományok egymáshoz viszonyított helyzetét, s hogy azok miképpen alkotnak végső soron egyetlen egységet. E fának – mely nem a pusztaságban, hanem az emberiség általános és egyház elválaszthatatlan történelmében áll, s mely a bibliai tudományokban gyökerezik – törzsét a dogmatika és az egyháztörténet adja, lombját a mindezek gyakorlati alkalmazását vizsgáló gyakorlati teológia jelenti, a gyümölcse a homiletika, liturgika, poimenika, katechetika és a diakónia, amely mindenki számára hozzáférhető, s mindenkinek javára válik, aki emberi egyedként a történelem részeként valamilyen megjelenési formájában találkozik e gyümölcsökkel. E gyümölcsök nem egyebek, mint a teológia által feltárt (és nem megalkotott!) motivációk következtében az egyház és annak, egyes tagjainak keze által végzett segítő cselekedetek, melyeknek vallási és világnézeti hovatartozás nélkül valamennyi ember objektuma lehet.

A diakónia gyakorlati jelentősége

A diakónia e fejezetben tárgyalt teológiai alapvetésének tárgyalásától lát-szólag egy kis kitérőt teszünk most, melynek során a teológiának, a diakóniát vizsgálendő objektumnak tekintő tudományágának jelentőségét foglaljuk össze néhány gondolatban. Azért csak látszólagos e kitérő, mert

² Boross Géza: *Diakónika, a református keresztyén szeretetszolgálat tudományának vázlata*. Budapest; Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Kar Gyakorlati Teológiai Tanszék: 1995., 15. p.

a szeretetszolgálat tudományos kvalifikációja nemcsak a fentebb említett világi kritikákra kényszerű reakció, hanem magának az egyháznak is szüksége van arra, hogy tudatában legyen teológiájának a diakóniában történő kibontakozásának szükségszerűségével. S ha már ezt fentebb meghatároztuk, akkor óhatatlanul következik néhány kérdés: Mi a szeretetszolgálat: intézmény, vagy egyéni gyakorlat? Miben gyökerezik, mi motiválja az egyént annak cselekvésére? Hogyan lehet a leghatékonyabban benne érvényesíteni a teológiai igazságokat? Miként adhat benne és általa választ a kor szociális kihívásaira a keresztyén egyház? Egy sor olyan kérdés vetődik fel a diakónia mélyebb vizsgálata során, melyek újabb kérdéseket szülnek, s kristályosítják egyre jobban azokat a gondolatokat, amelyek által az egyház mind jobban meg tud felelni gyakorlati rendeltetésének. E rendeltetéssel viszont tisztában lenni szükséges minden keresztyén egyháztag számára, s a diakónika feladata a fentebbi kérdések megválaszolásán túl, hogy miképpen tudatosítsa a hívekben e küldetést, ill. mi módon hirdesse a kívülállók felé motiváltságát, s itt már szoros összefüggést láthatunk a bel- és külmiszióval. Valóban nagy szükség van erre, s talán nem véletlen, hogy éppen a 19. század utolsó évtizedeiben lett önálló tudomány a diakónika. Akkor, amikor a humanizmus és a felvilágosodás emberi értelem által mindent felfoghatónak valló és ugyanakkor mindent megkérdőjelező eszmeisége már megtette a maga negatív hatását a teológiával, az egyházzal szemben.

Azonban nemcsak ez teszi szükségessé a diakónika vizsgálódását. „A diakónika egyik további problémája a kilencvenes évek eleji diakonikai szakirodalom tükrében a diakónia és a gyülekezetépítés viszonya... Napjaink gyülekezeti életének egyik sajátos torzulása az, hogy a diakónia szociális munkává változott a gyülekezetben. Fizetésszabályozás, jogi paragrafusok tisztázása foglalkoztatja a gyülekezeteket. Bürokratikus tervezéssé, ill. szervezéssé lett a szegények, ill. a betegek gondozásának ügye a gyülekezetekben³. Mindez annak a következménye, hogy az egyházon belül tájékozatlanság uralkodik a vallásos élet szükségszerű célkitűzését illetően, hiszen a diakóniáról az egyháztagok jó része úgy gondolkodik, mint egy egyházon belüli intézményről, amelyhez neki csupán annyiban van köze, amennyire annak működé-

³ Boross Géza i. m. 14. p.

sét anyagilag támogatja. A diakónika feladata a küldetéstudat erősítése, a teológiai alapvetés feltárása és széles körben ismertetése, ill. azon módszerek kidolgozása, amelyek alkalmazásával a diakónia valóban minden keresztyén életében működőképpé, sőt, életcélá válhat!

A diakónika teológiai impulzusai

A fönti kitérő után tehát, amiből következik a diakónia „gyümölcstermésének” kialakulási folyamatának a gyökerekig történő visszavezetésének szükségessége, lássuk, milyen teológiai impulzusok motiválják a keresztyén szeretetszolgálatot.

Az első ilyen impulzus: Isten irgalmassága, melyről „elsősorban a Szentírás szól hozzánk. Ez a bizonyágtétel egyrészt visszhang, hálaadás a szentírók részéről Isten megtapasztalt irgalmasságáért és pedig direkt, vagy indirekt formában...A Szentírás úgy is beszél Isten irgalmasságáról, mint Isten határozott követelményéről felebarátainkkal szemben”⁴. A Biblia tanúságtétele több helyen azt támasztja alá, hogy Isten kizárólagos voltának elismerésének igénye – „*Nincs más isten rajtam kívül, igaz és szabadító isten nincsen rajtam kívül*”⁵ – az Ő részéről abból táplálkozik, hogy a világ népei által tisztelt és segítségül hívott transzcendens erők nem képesek megszabadítani az embert nyomorúságából. Erre egyedül csakis Ő képes, aki mindenható erővel rendelkezik, s aki megalkotója és ura a természet törvényeinek, s ezen erőt az ember felé gyakorolt irgalmasságára is fordítja. Mondhatni: ez teszi Őt Istenné.

A másik impulzus: Isten igazságossága, amely tulajdonképpen szorosan összefügg Isten irgalmasságával. „Isten igazságossága az ő szeretetének, tehát kegyelmének és irgalmasságának egyik meghatározója. Ha Isten szeretete nem volna szent, nem volna igaz, nem is Isten szeretete volna...Isten igazsága azért teológiai motívuma a diakóniának, mert a Biblia bizonyágtétele tükrében az a nép, akihez Isten a maga igazságában, mint Segítő és Megmentő odafordul, az elnyomott, szorongatott, jog- és segítség nélküli, ellenségeinek kiszolgáltatott, saját erőből magán

⁴ Boross Géza i. m. 18. p.

⁵ Ézs 45,21

segíteni nem tudó Izráel és Izráelen belül a szegények, az özvegyek és árvák, a gyöngék és jognélküliek”⁶.

Antropológiai impulzusok

Először is szükséges tisztáznunk: az antropológiai impulzusok azért teológiaiak is egyben, mert az ember definíciója is teológiai, amennyiben inadekvát módon gondolkozunk. Az ember létének célja, helye a teremtett világban csakis a teológia magasságából érthető meg, s diakónikai szempontból nem is tudjuk másképpen értelmezni.

Az első és legfontosabb antropológiai impulzus: az ember istenképűsége, mely a következő bibliai sorokban alapoztatott meg: „*És mondta Isten: Teremtsünk embert a mi képünkre és hasonlatosságunkra; és uralkodjék a tenger halain, az ég madarain, a barmokon, mind az egész földön, és a földön csúszó-mászó mindenféle állatokon*”⁷. Az eredeti bibliai héber nyelv által használt kifejezés az istenképűsége, a „celem” és a „demút” jelentésének tisztázására sok munkát fordított már a teológia, amelyet sokak szerint megtakaríthatunk volna⁸. Összefoglalóan azonban a következők állapíthatóak meg: Isten az embert saját képmására teremtve arra rendelte, hogy az általa megkezdett teremtő munkát az ember Istentől kapott képességeivel folytassa, mégpedig úgy, hogy a teremtett rendet őrzi és műveli⁹. Tehát, az ember a teremtő és uralkodó transzcendens erő egyfajta kinyújtott keze a teremtett világ felé, amely által Isten munkálkodik, az ember pedig, mintegy képviseli (képét hordozza) az őt megteremtő erőt, de nem birtokosa annak, hanem maga is az által él.

A másik antropológiai impulzus az egymásra utaltság ténye. Az ember teremtésétől fogva társas lény („*Azután ezt mondta az Úristen: Nem jó az embernek egyedül lenni, alkotok hozzáillő segítőtársat*”¹⁰), természetéből kifolyólag tehát nem kell elesettnek lennie ahhoz, hogy segít-

⁶ Boross Géza i. m. 20–21. p.

⁷ 1Móz 1,26 (Károli fordítás)

⁸ Boross Géza i. m. 22. p.

⁹ ld. 1Móz 2,15

¹⁰ 1Móz 2,18

ségre szoruljon. „A segítőkészség belénk táplált isteni parancs. Teremtési ösztön. Isten tehát, amikor felelősségre, szolidaritásra, az irgalmas szeretet gyakorlására buzdítja népét, akkor nem valami az emberi természetből idegen, valami angyali, valami természetellenes cselekedetet, magatartást kér az embertől, hanem eredeti, teremtettségéből következő magatartást”¹¹. Természetesen, ez a segítő ösztön nagyobb intenzitással kell, hogy jelentkezzen akkor, ha az ember környezetében fokozottan segítségére szoruló embertársát veszi észre. Ezzel is az „Örizd és műveld!” parancsnak engedelmeskedik, hiszen teremtekori rendeltetéséből adódóan az emberi felelősségre bízott a teremtés olyanfajta továbbvitele, amely az Isten által megalkotott egyensúlyi helyzetet („*És látta Isten, hogy minden, amit alkotott, igen jó*”¹²) megőrizni hivatott természeti és szociális téren is.

Ezekből egyenesen következik „a diakónia legerőteljesebb antropológiai impulzusa: az emberi szenvedés valósága. Sőt, az emberi szenvedés állandó növekedése. Mondhatjuk, az ember permanens krízise”¹³. Csak három példát kiemelve: a 2001. évi népszámlálás adatai szerint 577 ezer fogyatékos ember élt Magyarországon, a népesség 5,7 százaléka. Az 1990. évi népszámláláshoz képest a fogyatékos emberek létszáma és aránya jelentősen emelkedett. Egy 2009-es adat szerint jelentős növekedés volt tapasztalható a Magyarországon menedékjogot kérők számának alakulásában is: csaknem 50 százalékkal, az előző évi 3.118-ról 4.672-re nőtt az országban menedékkérelmet benyújtók száma. Az unióba érkező menedékkérők 2 százaléka jön Magyarországra. Továbbá, ha szegénység arányának mutatóit vizsgáljuk, akkor azt a megdöbbentő statisztikát kapjuk, hogy ma Magyarország fővárosában 8 %, a többi városban 14 %, a községekben, falvakban 23 % a szegény lakosság aránya¹⁴. És nem beszéltünk még a magányosokról, lelki betegekről, idősekről, kórházak és egyéb gyógyintézmények lakóiról, a természeti katasztrófák áldozatairól, melyek ugyanilyen ijesztő számadatok mögötti emberi sorsokként várják a segítséget, a bajok enyhítését. És ezek az adatok folyamatosan

¹¹ Boross Géza i. m. 23. p.

¹² 1Móz 1,31a

¹³ Boross Géza i. m. 26. p.

¹⁴ Központ Statisztikai Hivatal adatai alapján

növekednek, amelyet nem lehet csupán a népességnövekedéssel magyarázni, hanem a világ gazdasági-természeti krízisei, nagy részben az emberiség saját maga által okozott negatív körülményeinek következtében arányában tapasztalható a növekedés. A végső impulzus az emberi társadalom részéről érkező – sokszor néma – segélykiáltás, „*Mert a teremtett világ sóvárogva várja az Isten fiainak megjelenését*”¹⁵.

Bibliai diakónia

A keresztyén szeretetszolgálat teológiai impulzusainak vizsgálata után rátérek néhány olyan konkrét, bibliai példa említésére, amelyek arra mutatnak rá, hogy a diakónia nem egyfajta cselekvésminta az egyháztag számára, hanem nélkülözhetetlen lételeme. A Szentírás nem követendő példát állít, hanem az egyháznak, mint Isten szövetséges népének jellemző működését írja le, azon belül az egyes tagokra vonatkoztatható viselkedésformákkal, melynek mind a diakóniában kell kiteljesedni.

Diakónia az Ószövetségben

Az egész Ószövetség egyetlen középpont körül forog: Isten szövetsége népével. A szövetség hűségére kötelezi mindkét felet. Isten arra kötelezte saját magát, hogy az ember hozzáállásától függetlenül, ember iránti szeretetéből megtartja szövetségét, amely szerint Ő az embernek gondviselője, megtartója és megváltója lesz. Az embert ez a szövetség Istenre hagyatkozásra, Benne való hitre, istenszeretetre és az emberekkel szemben gyakorolt felelős szeretetre (diakóniára) kötelezi. Ha figyelmesen megnézzük, a Tízparancsolat második táblájának igéi, melyek az emberek egymáshoz való viszonyát szabályozzák, mind a másokért érzett felelősség, az értük való szolgálat köré rendeződik. A parancsolatok „ne tedd” formulája nem a passzivitást hivatott sulykolni, hanem a parancsolatok által felvázolt közerkölcsért, az ezekre az ígéretekre épülő együtt érző, gondoskodó társadalomért való fáradozást, szolgálatot. Már a két kőtábla is azt mutatja, hogy az első kőtáblán lévő helyes istentiszteletet a második kőtábla ígéinek megtartása hitelesíti. Az ember nem tisztel-

¹⁵ Róm 8,19

heti Istent anélkül, hogy a másik embert ne szeretné, vele ne tenne jót. Az istentisztelet és a jócselekedet az Ószövetség szerint is együtt jár, ebből következik, hogy az egyház nem valami belterjes közösség, amely csupán hitéletének, rítusainak közös gyakorlására jött létre, hanem az őt körülvevő társadalmi környezet javát szolgálni hivatott. Ez az elhivatottság és hitgyakorlat elválaszthatatlan egymástól! A Szentírásnak a próféták életéről tett tanúbizonyságában is ez a kettős párhuzam lelehető fel. Láthatjuk, hogy nemcsak az istentisztelet, az igehirdetés volt a próféta feladata, hanem a cselekedet is: az örömhír elmondása után munkálkodott a bajban lévő embertársáért. Ezekre a történetekre Jézus is gyakran hivatkozott. Az Ószövetségben tehát az ember alapvető rendeltetése a másokért végzett szolgálat, mindennek ebbe az irányba kell mutatnia¹⁶.

Diakónia az Újszövetségben

Láttuk, hogy az Ószövetségben a diakónia tulajdonképpen Isten gondviselő szeretetének továbbadása a felebarát felé, mindez szövetségi hűsége kötelezettségéből adódóan, viszont maga a szolgálat nincsen egyetlen szóval megjelölve, hanem helyette sokrétű körülírását találjuk. Az Újszövetségben találhatunk erre kifejezést, mégpedig a bevezetőben említett „diakonein” szót. Ezzel először az asztal körüli, étkezési szolgálattal kapcsolatban találkozhatunk: *„Készíts nekem valami vacsorára valót, övezd fel magadat, és szolgálj fel nekem, míg eszem és iszom, te majd aztán egyél és igyál!”*¹⁷ E fogalom értelmének kiszélesítésével találkozunk Péter anyósának meggyógyulásakor: *„Simon anyósa lázasan feküdt, és mindjárt szóltak felőle Jézusnak, aki odamenve megfogta a kezét, és talpra állította, úgyhogy az asszonyt elhagyta a láz, és szolgált nekik”*¹⁸. Itt már közeledünk a diakónia lényegéhez, mely eszerint nem más, mint az időszzerű, szükséges, Krisztus gyógyító hatalma megtapasztalásának hálaaként jelentkező szolgálat. Amit viszont Krisztus kijelent számunkra

az evangéliumokból a diakóniáról, az az Ő egész életének tartalma. „Jézus életének tartalma: a teremtett világért hozott áldozat. Jézus a maga küldetését, eljövételének célját határozza meg így: diakonesai. Azért jött, hogy szolgáljon. A „diakonein” tehát a Krisztus messiási munkájának egész körét jelenti. Ennek a szolgálatnak a tartalma életének váltságdíjként való odaadása mindenkiért”¹⁹. Az Újszövetség további részeiben válik ketté a két szolgálati ág, de nem mereven: igehirdetésre és diakóniára: *„válasszatok ki magatok közül, atyámfiai, hét férfit, akikről jó bizonyosságot tesznek, akik telve vannak Lélekkel és bölcsességgel, és őket állítsuk be ebbe a munkába; mi pedig megmaradunk az imádkozás és az ige szolgálata mellett”*²⁰. A későbbiekben Pál apostol saját szolgálatát is diakóniának nevezi.

Bibliai-teológiai összegzés

A diakónia teológiai motiváltságának fentebbi magyarázatai talán homályosnak, misztikusnak tűnhetnek a kívülállók számára, s itt most nem negatívan szeretném minősíteni az emberek e csoportját a „beavatottak” részéről, hanem csupán arra szeretnék rávilágítani, mennyire bonyolultnak tűnő, ugyanakkor mégis egyszerű impulzusok vezérlik a keresztyén egyház külső szemlélő számára bürokratikus, a világitól látszólag semmiben nem különböző szeretetszolgálatát. S hogy kívülről ez valóban így tűnik, s a motivációból semmit, vagy csak keveset szivárogtat a közvélemény, vagy éppen diakóniájának objektuma felé az egyház, az abból adódik, hogy e szolgálatot végzők sincsenek sokszor tisztában a diakónia és misszió összefonódásának fontosságával. A diakónika feladata, hogy ezt befelé és kifelé egyaránt ismertesse, megtalálva a módját annak, hogy a fentebbi teológiai impulzusok miként dolgozhatnak minél intenzívebben a keresztyén egyház életében és gyakorlatában, ezáltal hathatós választ és segítséget adva a világ fokozatosan növekedő társadalmi-szociális problémáira. A továbbiakban e gyakorlati célkitűzés megoldásainak keresésével foglalkozunk.

¹⁶ Bartha Tibor (szerk.): A Magyarországi Református Egyház diakóniája. Budapest: A Magyarországi Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya: 1986. 17–30. p.

¹⁷ Lk 17,8

¹⁸ Mk 1,30–31

¹⁹ Bartha Tibor i. m. 33. p.

²⁰ ApCsel 6,3–4

A diakónia gyakorlatának fejlődési lehetőségei a XXI. században

Munkám eddigi szakaszában a teológiai alapvetések tanulmányozásához több olyan irodalmat használtam, amelyeknek megállapításai időtállóak azokban kérdésekben, melyek a szeretetszolgálat bibliai gyökereit taglalják. A diakónika viszont továbbmegy e megállapítások leszögezésénél és keresi annak működési lehetőségeit abban a történelmi, társadalmi, politikai, szociális környezetben, amelyben a szeretetszolgálat gyakorlati kérdései fölvetődnek, s az említett tudományos munkákban is nagy hangsúlyt kap a teológia gyakorlati megvalósulási lehetőségeinek tanulmányozása. Le kell azonban szögeznünk, hogy meglehetősen kevés használható diakónikai tudományos munka áll rendelkezésre, s ez nem feltétlenül a diakónika tudományának viszonylag rövid történeti múltjából adódó következmény. A föllelhető kevés irodalomban is a diakónia gyakorlatát, annak célmeghatározását nagyban befolyásolta az akkori uralkodó politikai ideológia – történetesen a marxista-leninista eszmerendszer – amely e művek jelentős részének megírásakor nemcsak a közgondolkodást hatották át, hanem diktatórikus eszközeivel az államhatalmi gépezet igyekezett a diakónikát is saját ideológiájának szolgálatába állítani oly módon, hogy felismerve a diakónia és a misszió elválaszthatatlanságát, az idős- és fogyatékos-gondozásban kimerítették a szeretetszolgálatra adott lehetőségeket. Ezáltal, e tudomány akkori megállapításai jelentősen eltorzították a Szentírás diakóniai útmutatását. Azon tudományos diakónikai munkák viszont, melyek függetleníteni tudták magukat a kor ideológiájától, ragaszkodva a „sola scriptura” elvhez, a jelenkor másféle kihívásai miatt tartalmazznak – ha nem is idejét múlt –, de másfajta megközelítést igénylő megállapításokat. Mindkét esetben használható viszont az a fajta látásmód, mellyel igyekeztek a múlt teológusai fölismerni az igényt a diakónia működési területét illetően, ill. ahogyan tudatosítani akarták az egyháztagokban a teológiai motivációt. Ezt a vonalat követve nekünk, a jelenkorban élő teológusoknak a legfontosabb dolgunk kell, hogy legyen ugyanezen vonal mentén a ma diakóniai kérdéseire keresni a válaszokat!

Különbségek és hasonlóságok a világi segélyszervezetekkel

Terjedelmi korlátok következtében a diakónia szervezeti-működési múltjával csak annyiban kívánok foglalkozni, amennyiben konkrétan alkal-

mazható mintát tudunk abból venni. Véleményem szerint a jövőre tekintettel a jelenkori gyakorlatból és a bibliai impulzusokból merítve határozhatunk meg irányvonalat a diakónia és az azt végző egyház számára.

Ha a szeretetszolgálat napjainkban történő működését vizsgálja a külső szemlélődő, akkor különbséget nemigen talál. Amíg a múltban, amikor is a szeretetszolgálat intézménye egyházi privilégium volt, addigra ma a – legfőképpen posztkommunista – társadalmi közvélemény szerint ez állami, vagy nonprofit civilszervezeti feladat. Az egyházi diakónia tehát ezekkel a szervezetekkel párhuzamosan, konstruktívan működik. Mégis, mi lehet akkor a különbség, mi lehet az a plusz, amit a teológián alapuló szeretetszolgálat nyújtani tud? „A különbség az, hogy az egyik oldalon lévők a humanizmus lelkiületével, szívükben a szenvedő ember iránti részvétellel el akarják fedezni azt, amit a „kegyetlen sors” az árvára, a gyógyíthatatlan betegre, az éhező munkanélkültre, a rokonait elvesztett, de a „rideg soros” által még mindig életben tartott agg emberre, a szülei bűnös élete miatt terhelten született gyermekre mért. Ezeknek szeretetmunkája fájdalomcsillapító, felejtető”²¹. Természetesen nem azt akarjuk kifejezni, hogy a nem keresztyén diakónia értéktelen lenne, hanem a föntebbiek által pontosan a keresztyénségnek a diakóniában a világ felé adott többletét kívánjuk felismerhetővé tenni, amely nem cselekedetének objektumával és a nem keresztyén szolgálatokkal szembeni fölányában mutatkozik meg, hanem abban a krisztusszerű odaadásban, amelyben szeretetben és szeretetből végzi szolgálatát a rászorulókkal vállalt sorsközösségben²². A humanizmus részvéte a szükségét szenvedő embertársak felé egyfajta lelkiismereti megfelelni akarásból táplálkozik, amelynek jelenléte nem hatja át a szolgálatot végző egész jellemét. Találóa jellemzi ezt az ilyen szervezetek támogatására használatos „jótékonykodás” kifejezés, ami már önmagában azt sugallja, hogy a jótékonyosság nem állandó, hanem időszakos cselekedet. Ellenben, a keresztyén szeretetmunkát az a teológiai parancs motiválja, amely Jézus Krisztus szájából így hangzik: „Kövess engem!”, s ez a parancs a Biblia lapjain számtalanszor felbukkan, mintegy jelezve azt, hogy a diakónia, mely Jézus életformája volt, az őt

²¹ Borbáth Dániel i. m. 5. p.

²² Káldy Zoltán: A diakónia útján. Budapest; A Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya: 1979. 48–49.p.

követő egyház számára is életforma kell, hogy legyen, tehát jóval több ez, mint egyszerű utánzása a Mester cselekedeteinek. Már az Újszövetség görög nyelve is rávilágít erre, amikor ezeken a helyeken, melyet magyarul „követés”-nek fordítunk, azt a szót használja, ami szó szerinti jelentésében azt jelenti: összetartozni valakivel egy úton. A keresztyén motiváció tehát ebből kifolyólag más: „Aki a keresztyén szeretetmunkát végzi, az úgy lép e szeretetmunkához, mint akit életének gyökeréig megrázott az, hogy ő is Isten kegyelmi szövetségének a tagja... Ő látja egyfelől az élet nagy kérdéseire a kijelentés feleletét és megtapasztalja az Isten nagy szeretetmunkáját. Arra az árvára, betegre, aggra nem úgy néz, mint akit a rideg sors ide-oda hány, hanem mint Isten gyermekét látja, akivel együtt, örök szoros közösségben tölti az örökkévalóságot”²³.

Itt magyarázható e munka címe is, mely kinyújtott karként definiálja a szeretetmunkát, mégpedig Isten kinyújtott karja, amely a keresztyének azon cselekvésében és annyira mutatkozik meg, amennyiben azonosulni tudnak főntebbi rendeltetésükkel. A bürokratikus hasonlóságon kívül a különbség tehát abban van a világi intézményekhez képest, hogy kinek a nevében végzik szolgálatukat.

A diakónia jelene és jövője

Eddigi megállapításaink és szeretetszolgálataink működésének tapasztalata alapján vizsgálhatjuk azok jelenbeli működésének hiányosságait, s kereshetjük a választ arra, hogy miképpen felelhetne meg tökéletesebben keresztyén diakóniánk a teológiai elvárásoknak – mondjuk így: Isten akaratának. Mert komoly problémák vetődhetnek föl, s ezeket a következő két fő pontban tárgyalom, melyeknek megoldása alapvetően újradefiniálná a diakóniát a teológián belül és kívül.

A misszió hiánya

Honnan tudhatja meg pl. a média híradásaiból a különféle krízishelyzetekről értesülő ember, hogy a csapásokat elszenvető rászoruló történetesen keresztyén szeretetszolgálat alanya lett? Néhányan biztosan azt vála-

²³ Káldy Zoltán i. m.

szolnák erre, hogy a helyszínen tevékenykedő segélyszervezetek logójából, hiszen azok igyekeznek azt olyan módon alkalmazni, hogy jól látható legyen (segélydobozon, ruhán, teherautón). Innen ismerik legtöbbször a keresztyén diakóniai szervezeteket, pl.: az Ökumenikus Segélyszervezetet, a Baptista Szeretetszolgálatot, vagy egyházunk Református Szeretetszolgálatát. E szervezetek használják azokat a jelképeket (pl. kereszt), amelyek motiváltságukra utalhatnak. Miért olyan fontos ez a látszólag jelentéktelen kérdés? Azért, mert ez csak kívülállóként jelentéktelen, azoknak a szemszögéből, akik a diakóniai misszió alanyai kellenének, hogy legyenek akár úgy, mint akik részesednek a segítségben, akár úgy, mint akik értesülnek a karitatív tevékenységről a médián, vagy más kommunikációs csatornán keresztül. A keresztyén diakóniának látnia kellene, hogy nem elég teológiailag megállapítani a testi-lelki szükség összefonódását, hanem érdemben tennie kellene azért, hogy ne essen abba a hibába a lélek és test fontossági sorrendjének megállapításában, mint azt az egyháztörténelem során már megtette a lélek javára, csak most ezt pontosan ellenkezőleg teszi.²⁴ Amikor a médiában egy diakónus nyilatkozik egy konkrét segélyakcióval kapcsolatban, akkor ezt nem tehetné meg úgy, hogy csupán technikai, vagy logisztikai kérdésként kezeli, eleget téve a világi média elvárásának, s pusztán testi szükségek enyhítésére tett fáradozásról adva tájékoztatást. Nem lenne szabad a valódi motiváció ismertetését valami másodlagos dologként kezelni, s inkább kétes hírű médiaszemélyiségek részvételére épülő kampányt hirdetni csak azért, hogy a piaczgazdasági szereplők pozitív önarculatának építését szolgáló adakozását igénybe lehessen venni. A cél nem lehet más, mint megismertetni mindenkivel Azt, Akinek a kinyújtott karja segít az aktuális krízisben. Az ajándék átadásával fel kellene kínálni a kapcsolatfelvételt a hitünk szerinti, az akció mögött ténylegesen meghúzódó Ajándékozóval, s a testi szükség kielégítésén túl a lelkieket is meglátni és megláttatni. Véleményem szerint, ha ilyen aktív misszióval együtt működne a keresztyén szeretetszolgálat, akkor nem vetődne fel olyan kérdés, amely a keresztyén diakónia aktív szerepvállalásának magyarázatát igényelné, s mely e dolgozat fő témája is.

A missziológiai probléma azért szerepel nálam az első helyen, mert több teológus is megfogalmazta már korábban e kérdés tisztázásának

²⁴ Káldy Zoltán i. m. 48–49. p.

időszerűségét. „A keresztyén misszió és diakóniatörténet közös nagy tanulsága az, hogy nincsen misszió diakónia nélkül. A keresztyén diakónia éppen abban különbözik a nem keresztyén segítőszolgálattól, hogy Jézus nevében végzi a maga munkáját. Még akkor is, ha éppen nem gondol arra, hogy Jézussal teszi, amit tesz”²⁵. Úgy tűnik azonban, hogy a szeretetszolgálatok sok esetben föláldozzák a missziót azért, hogy jobban beilleszkedjenek a világ karitatív tevékenységet végző szervezeti rétegébe. A szeretetszolgálatok inkább csak a saját, kibocsátó felekezetük tagjai felé végzik azt a missziót, amit pedig kifelé is kellene, s nem felekezetiközi médiaversenyt kellene hirdetni, hogy melyik szolgálat szerepel aktívabban a médiában, maga mellé állítva nem keresztyén támogatókat, akiknek végképpen nem érdekük a misszió.

A népegyház problematikája

Ha a főnti problémafölvetésből az derülne ki, hogy az egyház csupán a strukturális-bürokratikus rendszerű szeretetszolgálatok tevékenysége által fejtheti ki (mondjuk így: élheti meg) diakóniáját, akkor éppen így juthatunk el egy másik, hasonlóan súlyos és változtatásra érett helyzet elemzéséig, mégpedig a népegyházi szervezetről adódó nehézségekig.

A szeretetszolgálatokat működtető történelmi keresztyén egyházak jelenleg is (különösképpen Európában) népegyházi szervezetként működnek, melyeknek ha gyökereit keressük, az egyháztörténeti könyvek lapjain egészen Constantinus római császár uralkodásáig kell visszalapozzunk. Az ő nevéhez fűződik az a valláspolitikai, amely a Római Birodalomban a Kr.u. a 4. századtól egyre jelentősebb pozícióba juttatta a keresztyéniséget, s amely oda vezetett, hogy Theodosius idején, 380-ban államvallássá lett. Ennek hatása mindmáig tart²⁶. Ma már ugyan nem kötelező a keresztyéniség, sőt, vallási ultratolerancia uralkodik, mégis igaz az, hogy a történelmi keresztyén egyházba – így a reformátusba is – beleszületnek emberek. Miért probléma ez a diakónia szempontjából? Azért, mert egy olyan keresztyén, aki családjában nem vallásra szociali-

zálódott, mégis később saját maga döntéséből, megértve a teológia által feltárt bibliai igazságokat, megélni igyekszik azokat, nem pedig hagyománytiszteletből követni. Nem ismeretként kezelve, s nem csupán erkölcsi vezérfonalként értelmezve a Biblia összefüggéseit, hanem életének részét, minden gondolkodásának és értékítéletének a normáját jelenti számára. Érti és tudja azt, amit korábban kifejtettem, mégpedig, hogy a szeretetteljes diakónia az egyház minden funkcióját magában foglalva az ő egyéni életének értelmét is jelenti²⁷. Az ilyen egyháztag diakóniája nem merül ki az önmaga lelkiismeretének megnyugtatósára, segélyszervezetek részére felajánlott anyagi támogatásban, hanem saját környezetében is nyitott szemmel jár, s felismeri a maga küldetését azoknak a rászorulóknak a megsegítésében, akik közvetlenül az ő közelében élnek. Tisztában van azzal, hogy a diakónia nem az egyház egy segélyszervezete, bizonyos egyháztagok munkája, hanem valamennyiük rendeltetése.

Amíg azonban a népegyházi vonások dominálnak egyházunkban, addig sajnos, előfordulhatnak olyan esetek, hogy a gyülekezeti tag szomszédjában fagy halálra egy idős ember a saját lakásában, akinek nem volt pénz tüzelőre. Mi tehát a megoldás? A keresztyéniség népegyházi mivoltát nem lehet egy rendelettel eltörölni. Ellenben törekedni kell arra, hogy a diakóniát helyénvalóan értelmező és cselekvő keresztyének az előző pontban tárgyalt missziót belmisszióként gyakorolják saját gyülekezetükben, megértve azt, hogy a diakónia gyülekezeti feladat elsősorban, s nem segélyszervezeti. Ennek a belmisszióknak a hatékonyságát jelezni az, hogy egyre kevesebb a gyülekezet környezetében az éhező, a meg nem látogatott beteg és idős ember, a lelki szükségét káros szenvedéllyel enyhíteni próbáló alkoholista, kábítószeres, vagy éppen depresszív magányba burkolózó embertársunk.

Összegzés

Amikor munkám elején célként tűztem ki, hogy a diakónia ismertetésén túl annak fejlődési lehetőségeit keressem, akkor tettem ezt annak ismeretében, hogy gyakorlatban alkalmazható konkrét receptet erre vonatkozóan nem fogok tudni adni. Talán, így a dolgozat végén inkább tűnik a diakónia kritikájának, mint iránymutatásnak. Mégis, úgy gondolom, hogy ezen értekezés talán nem hiábavaló azok számára, akik akár belül-

²⁵ Boross Géza i. m. 16. p.

²⁶ Dienes Dénes-Misák Marianna: A kezdetektől a reformációig. Sárospatak; Hernád Kiadó: 2007. 43.–47. p.

²⁷ Dr. Káldy Zoltán: A diakónia útján; 9. p.

ról, akár kívülről látják a keresztyén szeretetszolgálatot. Kritikai megfogalmazás nélkül – ha mindent jónak és tökéletesnek látunk, vagy láttunk – nincs előrelépés, hanem lassan beleolvad a mindenki számára látható diakónia a világi segélyszervezetek humanista csoportjába, elveszítve keresztyén jellegét, betöltetlenül hagyva a missziót, míg a gyülekezeti diakónia az egyházközség „kemény magjának” aktív tevékenysége lesz egy népegyházi állóvíz közepén. E kritikai felismerések után mindenkinek lehetősége és joga a fejlődés gyakorlati megvalósítási lehetőségeit keresni.

A szükség pedig nagy, sőt egyre nagyobb. Gazdasági (és ki merem mondani: politikai) világválság nyomja rá bélyegét mindennapjainkra, egyre megrázóbb természeti katasztrófák rázzák meg a világot, s ezeknek következménye a társadalom szociális – egészségügyi – mentális krízisének a drasztikus növekedése. Nem az apokaliptikus félelem kell, hogy jellemezze az egyházat egy ilyen környezetben, amely tehetetlenségre ösztönzi, hanem annak tudatára ébredés, hogy neki még mindig van miből adnia. Bár maga is szenved e krízis következményeit, mégis tudja, hogy ezáltal szenved együtt a szenvedővel²⁸, ezáltal tölti be Krisztustól kapott küldetését, Aki maga is részt vállalva az emberi szenvedésben, diakóniában élte egész földi életét. S ezt felismerve (másokkal megismertetve) válhat az egyház a diakóniában az Ő kinyújtott karja a társadalom felé.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Borbáth Dániel: A keresztyén szeretet-munka jelentősége a világ életében. Kolozsvár; Minerva Irodalmi és Nyomdai Műintézet: 1932.
2. Boross Géza: Diakónika, a református keresztyén szeretetszolgálat tudományának vázlata. Budapest; Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Kar Gyakorlati Teológiai Tanszék: 1995.
3. Káldy Zoltán: A diakónia útján. Budapest; A Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya: 1979.
4. Dienes Dénes-Misák Marianna: A kezdetektől a reformációig. Sárospatak; Hernád Kiadó: 2007.
5. Dr. Bartha Tibor (szerk): A Magyarországi Református Egyház diakóniája. Budapest; A Magyarországi Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya: 1986.
6. A bibliai hivatkozások a Magyar Bibliatársulat újfordítású és revideált Károli-Bibliájának idézeteire mutatnak.

A TEOLÓGIAI FÓRUM KÉZIRATAINAK LEADÁSI FELTÉTELEI:

A kéziratokat elektronikus formában kérjük, lehetőleg doc, docx, vagy rtf formátumban. A kézirat 12-es betűméretű Times New Roman betűtípussal, normál stílusbeállítással és 1-es sorközzel készüljön.

A jegyzetekre, forrásanyagokra és a felhasznált irodalomra való hivatkozásokat folyamatosan a lábjegyzetben helyezték el, lehetőség szerint a szerző vezetéknevének, keresztnéve első betűjének, a mű címének, kiadási évének és a hivatkozás oldalszámának jelölésével. Pl. Bándy Gy.: Bevezetés az Újszövetségbe. 2008. 92.p. A lábjegyzeti citátumok és hivatkozások formája a szerző dolga. Az egységes jelölést szerkesztőségünk nem követeli meg, csak törekszik rá.

A felhasznált irodalom jegyzékét a tanulmány végén kérjük abécé sorrendben. Könyvek, monográfiák esetében: a szerző teljes neve, a mű címe, alcíme, esetleg kötettség, a megjelenés helye, a kiadó, a megjelenés éve, az esetleges sorozat címe, száma, ISBN. Pl.: Bándy György: Bevezetés az Újszövetségbe. Komárom; Selye János Egyetem: 2008. ISBN 978-80089234-50-9. Tanulmánykötetben megjelent írás esetében: a szerző teljes neve, a tanulmány címe, esetleg alcíme, a tanulmánykötet szerkesztőjének neve, a kötet címe, a megjelenés helye, a kiadó, a megjelenés éve, ISBN, a tanulmány oldalszáma tól-ig. Pl.: Molnár János: Az iszlám Jézus-tradíciója. In.: Karasszon István, Molnár János (szerk.): A szent hely: Tanulmányok Dr. Erdélyi Géza püspök tiszteletére 70. születésnapja alkalmából. Komárom; Selye János Egyetem Református Teológiai Kara – Calvin J. Teológiai Akadémia: 2007. ISBN 978-80-89234-39-4, 24-36.p. Folyóiratban megjelent munka esetén: a szerző teljes neve, az írás címe, esetleg alcíme, a folyóirat címe, ISSN, éve, évfolyama, lapszáma, az írás oldalszáma tól-ig. Pl.: Somogyi Alfréd: Egyháztagság és választójog: az egyháztagság és a választójog összefüggésének vizsgálata a Szlovákiai Református Keresztyén Egyház érvényes jogrendjében. In.: Teológia Fórum, ISSN 1337-6519, 2007. I. évf. 1. sz. 41-60.p. Internetes források felhasználása esetén: a szerző teljes neve, az írás címe, esetleg alcíme, a hordozó fajtája, a megjelenés helye, a kiadó, a megjelenés éve, az idézés dátuma, ISBN, hozzáférhetőség és belépés. Pl. Karasszon István: Az Ószövetség fényei: Veterotestamentica. (online). Budapest: Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, 2002. (id.: 2010.10.31.). ISBN 9789638033 (<http://www.tankonyvtar.hu/szentiras/oszovetseg-fenyei-080904-39>). A terjedelmet tekintve, az 1–1,5 íves (kb. 40-50.000 karakter) terjedelmű kéziratot tekintjük optimálisnak.

²⁸ ld. Róm 12,15

Teológiai Fórum

Teológiai Fórum

A Selye János Egyetem Református

Teológiai Kara

és a Calvin J. Teológiai Akadémia

tudományos folyóirata

Főszerkesztő:

Doc. PhDr. Molnár János,

a SJE RTK dékánja

Szerkesztőség levélcíme:

P.O.Box 54. 945 01 Komárno 1.

Szerkesztés:

ThDr. Somogyi Alfréd, PhD

Grafikai elrendezés, nyomdai előkészítés:

Csető Péter

Nyomja: Rubiconprint kft., Somorja

Egy szám ára: 2,- €

Bejegyzés: MK SR 3804/2007

ISSN 1337-6519

Teológiai Fórum

Vedecký časopis

Reformovanej teologickej fakulty

Univerzity J. Selyeho

a Teologického inštitútu J. Calvína.

Šéfredaktor:

Doc. PhDr. Molnár János, dekan RTF UJS

Poštová adresa redakcie:

P.O.Box 54. 945 01 Komárno 1.

Redakčná práca:

ThDr. Somogyi Alfréd, PhD

Grafická úprava: Csető Péter

Tlač: Rubiconprint s.r.o., Šamorín

Cena čísla: 2,- €

Registrácia: MK SR 3804/2007

ISSN 1337-6519

*Ez a lapszám a Bethlen Gábor Alap
támogatásával jelent meg*

BETHLEN GÁBOR

Alap